

Arild Alander

Prins Christian Frederik i Nord-Østerdalen 1814

*Prins Christian Frederik.
Utgitt av Carsten Anker, London 1814*

Den dansk-norske prinsen Christian Frederik styrte Norge som stattholder ved inngangen til det begivenhetsrike året 1814. Da danskekongen Frederik VI, prinsens halvøskenbarn, ved freden i Kiel måtte gi fra seg Norge til den svenske kongen, ville ikke prinsen gi opp Norge. Han prøvde først å la seg utrope til eneveldig konge her i landet, men møtte motstand blant norske stormenn. Men han gikk i spissen for et opprør mot Kieltraktaten.

Denne historia skal ikke videre beskrives her. Men prins Christian Frederik foretok i februar ei reise fra Eidsvoll til Trondheim gjennom Oppland og tilbake gjennom Østerdalen. Formålet med turen var å lodde stemninga blant nordmennene, og treffe folk og samle støtte til sitt mål om Norge som en egen nasjon, og sjøl bli konge her. Han skulle altså agitere til norsk reisning mot Kieltraktaten. På reisen traff prinsen hundrevis av embetsfolk og bønder, og inspiserte flere militære avdelinger. Og mange møtte opp for å sjå prinsen.

Reisa fra Eidsvoll til Trondheim og tilbake gikk unna på 13 dager, og det er dagsreiser på helt opp i 20 mil, hvilket er ganske imponerende med tidas veier og vær- og føreforhold – det var jo midtvinters. Prinsen og følget kjørte med hest og spisslede, og det var vel brukt bud som reiste foran og ga ordre om samling av hester på skysstasjonene, slik at det var bare å skifte hester og raskt kjøre videre.

Christian Frederik skrev dagbok, og dermed får vi vite en del om reisa hans. Dagboka er skrevet på fransk, som var datidas hoffspråk. Men den er oversatt, og fins tilgjengelig i norsk språkdrakt, også på Internett.

Prins Christian Frederik starta reisa si fra Eidsvoll den 31. januar, via Hurda- len og over til Toten. Det hadde snødd og bøndene var utkommandert for å brøyte veien. Prinsen overnatta på Østre Toten. Neste dag gikk turen vi- dere. Han var innom Lillehammer, der det var marked og han traff da mye folk. Neste overnatting var på Øyer, og så bar det oppover Gudbrandsdalen.

I Ringebu framførte soknepresten en patriotisk sang til prinsen. Han be- søkte også Kringen, der Sinclair og skot- tetoget vart stoppa av gudbrandsdølene i 1612. Dette var på kvelden, og mange var møtt fram. Ei gammel kone sa da til prinsen: "Det er vakkert kjøtt og blod i deg, men for veik ser du ut til å verte Norges frelsermann!"

Men prinsen opplevde mye støtte: "Overalt har jeg fått samme motta- gelsen, og møtt den samme inngrrodde uvilje mot svenskene; folket krever bare ett; å få kuler og krutt så det kan verge seg mot disse undertrykkerne. Heller dø først som sist med våpen i hånd i kamp for sitt land enn å dø langsomt som slaver for svenskene. Den som tror han kan gi bort eller ta en slik nasjon med et pennestrøk, han kjenner den ikke."

Ellers deler han stadig ut medaljer til aktede bønder underveis – dette var jo også ei regelrett pr-reise: "Jeg har gitt medaljer til flere bønder som nyter sær- lig aktelse innen sitt sogn, og sagt at innskriften må stå risset inn i deres hjer- ter." Og inskripsjonen på medaljene var:

*Urokkelig som Dovres høje Fjelde
Står Norges Sønners Troeskab, Mod og Vælde*

Prins Christian Frederik kom til stor- garden Tofte på Dovre om kvelden den 2. februar. Der var det for øvrig første gang han hørte noen klage fordi de var redde for at det skulle bli matmangel.

Den 3. februar reiste prinsen over Dovrefjell, tydeligvis i klart og kaldt vin- tervær: "Det var det herligste vær en kunne ønske seg, klar luft og ingen vind."

Det sies at prinsen ville bestige Snø- hetta, noe som sjølsagt var umulig. Han kom visstnok bare bortpå ei høgde: "Øverst på fjellet steg jeg ut av sleden for å gå opp på en høyde og se meg om." Etter å ha spist middag på Kongs- voll, bar det videre "over is og mellom steinurer" nedover Drivdalen. Prinsen var nok også innom de andre fjellstu- ene på Dovrefjell, for han skriver i dag- boka: "Jeg fant at fjellstuene, særlig Hjerkin, var meget renslige og vel- holdte."

Prinsen hadde overnattinger i Opp- dal og Støren og kom til Trondheim den 5. februar. Om oppdalingene skri- ver prinsen at "... de viste det samme le- vende fedrelandssinn som de andre stedene. Det er bare hungersnøden de er redd for, den de allerede har lidd så meget under". Og de håper "at peng- ene skal få igjen sin gamle verdi". Dette viser til den enorme inflasjonen og nær- mest kaoset i pengesystemet i Norge på denne tida. Og ei oppsummering han sjøl gjorde av inntrykket på reisa var at han "... overalt fant beviser på en ut- preget nasjonalfølelse."

Bergstaden Røraas tegnet av Joachim Frich.

Sørover om Røros og Østerdalen

Prinsen oppholdt seg fire døgn i Trondheim. Tidlig på kvelden den 9. februar drar prinsen derfra. Følget kjører i ett hele natta og kommer til Røros neste dag klokka ett. Han besøker Storvartsgruva, der han blir imponert over fakkellysene innover gruvegangene: "Det er et eventyr å se en slik gruve opplyst av fakler i rekke og rad". Ei ort blir oppkalt etter ham og får navnet Christians ort.

På Røros ser prinsen samer som kjører med reinsdyr gjennom gatene, noe han aldri har sett før. En av hestene blir skremt og flyr ut, men ingen blir skadd.

Det var en lang etappe til Røros, og jammen presterte prinsen ei veldig dagsreise også videre sørover. Tidlig på

morgenen den 11. februar dro han fra Røros. Turen gikk gjennom Nord-Østerdalen og Rendalen og helt til Vestgaard i Stor-Elvdal, dit han kom seint på kvelden. "Vi gjorde denne turen fint fra halv sju om morgenen til halv elleve om kvelden", skriver Christian Frederik i dagboka.

Christian Frederik i Nord-Østerdalen

Turen gjennom Nord-Østerdalen gikk altså, som hele denne reisa, i et veldig tempo. Men Christian Frederik skriver da litt fra vårt distrikt. Det første han noterte var at på Tolga var smeltehytta stengt på grunn av matmangel.

Så kommer prinsen til Tynset. Der var det møtt fram "en mengde mennes-

ker” skriver han. Og videre: ”Det var vakre ansikter å se blant dem”. Prins Christian Frederik var visst en sjarmør, nærmest en hurragutt og jentefut, og var begeistra for kvinnelige bekjentskaper, så det var kanskje unge kvinnelige tynsetinger han først og fremst omtalte her ...

På Tynset vart prinsen kjent med prosten Dircks, som forteller at han har fått folket i bygdene her til bruke islandslav i brødmjølet for å drøye matkornet: ”... ved overtalelser og ved eget eksempel har han fått bøndene i sitt prosti til å bruke islandsk mose til å blande med korn og bark, og bake et fullt spiselig og sunt brød av det”. På denne tida var det faktisk vanlig oppfatning at islandslav var sunt og et bra tilskudd i brødmjølet. Og sant nok består det av stort sett karbohydrater, og menneskekroppen er i stand til å utnytte en god del av dette. Distriktet var jo langt fra sjølsforsynt med mjøl: ”Det er bare en sjelden gang at disse bygdene kan dyrke frem et godt brødkorn, og derfor er disse surrogatene av livsviktig betydning for dem”, skriver prinsen i dagboka si. Nå skal det skytes inn at skogsinepktør Nicolai Hersleb Ramm i sin sjølbioografi forteller at det var han som fikk bygdene her til å bruke islandslav, og at han hadde lagd grøt av laven, blanda med mjølk.

Videre forteller prinsen at ”Jeg så en arbeider som hadde et meget godt lag som børsesmed, og jeg lot ham få bli ved sitt arbeid, så han kan gjøre i stand geværene til folket her i sognet: de ser ut til å være besjelet av den rette glød, og de også ber om å få kuler og krutt så de kan verge sine grenser”. Så det var forsvarsvilje og fedrelandstro innstilling

her i distriktet, som andre steder prinsen har beskrevet.

Turen videre gikk altså over Tylldalskjølen og nedover Tylldalen og Rendalen og over til Stor-Elvdalen. I Tylldalen blir han vist stedet der tylldølene gjorde det av med ei svensk tropp under krigen i 1718. ”Folk forteller ennå om det; trestammene som de brukte til bråte for å sperre veien for fienden, ligger der den dag i dag», skriver prinsen. Vi ser altså at disse krigshandlingene praktisk talt hundre år tilbake i tid levde godt i tylldølenes minne, og at dette var noe de helt tydelig var stolte over, og som de ville vise prinsen når han for gjennom bygda. Fra Rendalen har ikke prinsen notert noen ting i dagboka si.

Tilbake til Eidsvoll

Den 12. februar våkner prinsen til tett snøvær i Stor-Elvdalen. Turen gikk videre via Åmot, med middag hos prostten. Der hadde mange bønder møtt opp, og de var bekymra for økonomien og spurte om tømmerhandelen med England snart kan komme i gang att. På Elverum inspiserte han kanonstillingene ved Terningen batteri. Så var det overnatting i Løten, før turen gikk videre nedover langs Mjøsa og til Eidsvoll, dit han kom til sin venn Karsten Anker på ettermiddagen den 13. februar.

Noen dager seinere var det såkalte Notabelmøtet på Eidsvoll, der det vart bestemt å gjennomføre valg til ei grunnlovsgivende forsamling. Resten av den historia er velkjent og rikhuldig belyst gjennom det jubileumsåret vi er i ferd med å legge bak oss.